

Egy évszázad ment el

Orosz János halálára

Elment Orosz János festőművész. Az „Íme az ember”, a Korpuszok, a Nap, homok, tenger, a Magyar Sámánok sorozatok nagy alkotója.

Ahhoz a generációhoz tartozott, akik az elérhetetlen tökéletességet keresték mindenben. Akik a magyarság sorsáért – az eszmerendszerekkel küzdő és megalkuvó társadalommal szemben, örök elégedetlenek voltak. Kritizálók, és önostorozók voltak. Feloldozást, és türelmetlen alkotói megbékélést csak a művészetükben – művészetük által, az alkotásban, annak pillanataiban leltek. A nagy generáció, a huszadik század magyar művész értelmiségének utolsó képviselői voltak ők. Életük összekapcsolta az első világháborútól a rendszerváltásig és a századfordulói tartó időszakot és annak magyar szellemiségét. Életükkel és műveikkel nem csupán az elmúlt század zárult le, hanem a század történelmében, Szabó Dezső körül kialakult „népiek” 1945 utáni nemzedéke is.

Orosz János szellemi irányultságát a második világháború után, az ötvenes évek második felében fellépő fiatal magyar értelmiséggel, Csoóri Sándor, Sára Sándor, Kósa Ferenc, Nagy László, Kondor Béla, Marsall László és másokkal való baráti kapcsolata, együttes gondolkodása határozta meg. Képiró festő volt, a magyar misztikus szürrealizmus megteremtője.

Egyedülálló képi világát és szellemiségét tükröző *Magyar Sámánok* sorozat (1967–1993) egyik legkifejezőbb műve a *Három királyok* című nagyméretű festmény. A kép előterének bal oldalán ülő, gyermekét szoptató fiatal anya, (a festő felesége) elé a magyar kultúránk, Orosz által választott példaképei járulnak. A szintén festő, Csontváry Kosztká Tivadar, és a művész kortárs barátai, eszmétársai, Nagy László és Csoóri Sándor költők. A kép bátor és szokatlan hitvallás. A magyar festészetből jóval korábban ismerjük már egy szép példáját ennek: Koszta József, az Alföld környezetébe helyezett Máriaaja és kis Jézusa előtt hódoló magyar parasztokat vonultatott fel a *Háromkirályok* 1906–7-ben festett, robusztus erejű festményén. De 1981-ben magyar sámánokat emlegetni, a Napút

és ősmagyarokat keresőt, nyakában a báránnyal a mezítelen Mária előtt álló, „Ki viszi át a szerelmet” megéneklőjét, és az álarcot viselők háta mögül kileső, a pártállammal állandóan perlekedő Csoórit egy csokorban megfesteni merész gondolat volt. A Háromkirályok nem ajándékokkal érkeznek, hanem nehéz örökségüket, sorsukat hozzák az újszülött elé, a festő gyermekéhez. Máriával átellenben, a kép jobb oldalán megdöbbentő módon, maga a halál áll koporsó-szerűen megfestett fekete ruhában. Megjelenésével, a kezdet és vég szimbolikus kifejezésével, a valóságos élet köszönti a gyermeket. Az életbe érkező, és az őt fogadó közösség szürreális képi kifejezése a mű.

Orosz János 1932-ben Budapesten született. 1957-ben végzett a Képzőművészeti Főiskolán. Első egyéni tárlatán rögtön száz képpel mutatkozott be, 1963-ban az Ernst Múzeumban. Majd 1964-ben a hódmezővásárhelyi Tornyai Múzeumban volt újabb kiállítása. Életében nagy fordulópontot jelentett, hogy 1963-ban kétévi tanulmányúton volt Olaszországban. 1968-ban az akkor híres kiállítóhelyként ismert székesfehérvári István Király Múzeumban mutatta be olaszországi élményei nyomán született *Nap, homok, tenger* sorozatát.

Orosz János festőművész képíró. A magyar festészet hagyományait követő kortárs művész. Egyéni stílusa, nyelvezete, formai gazdagsága, kifejezi művészetének mélységét, gondolkodásának, érzelmi erejének nagyságát. Képi szürrealizmus és látomásszerű szürrealizmus, valamint néhány képén a majdnem groteskszerű szatíra keveredik *Nagy László földi vonulása* (1978–1979), a *Magyar Sámánok* (Ady Endre, Bartók Béla, Nagy László, Kondor Béla, Marsall László, Latinovits Zoltán, Sára Sándor, Csoóri Sándor, Orosz János portrék, 1967–1993), az *Ecce Homo* (1998–1999), a *Korpuszok* és további más művein. Szimbolikus kifejezései sajátos Orosz János-i képi nyelvezetet alkotnak. Érthetőek, olvashatóak, mint a képíró festők művei. Műveinek „modernsége” időtálló.

2018-ban, Esztergomban nyílt meg utolsó nagyszabású kiállítása, „Korpuszok” címmel. Megnyitóbeszédében, a 2002-ben, a festő pályáról és művészetéről megjelent monográfia szerzője, e megemlékezés írója, felidézte a 1996-ban József Nádor alcsútdobozai uradalmi kápolnájában rendezett első *Corpusok* kiállítást. Hangsúlyozta, hogy a Golgotára vezető út stációi helyett, a festő, tíz képből álló megfeszített Krisztus képét mutatta be. Festményein egyéni, sajátos stílusban fogalmazva –, a hazai vidékeken, az utak szélén álló pléh Krisztusokat megidézve –, a szenvedő, elesett ember képében állította elének Megváltót.

Orosz János korpusz képeit nézve egyszerre halljuk magunkban Ady Endre *Krisztus-kereszt az erdőn* című versének sorait: „Havas Krisztus-kereszt az erdőn, / Holdas, nagy, téli éjszakában: / Régi emlék.” Majd a vers befejező versszakát: „Hús év elmúlt s gondolatban / Ott röpül a szánom az éjben / S amit akkor elmulasztottam, / Megemelem kalapom mélyen. / Ott röpül a szánom az éjben.” De magunk előtt láthatjuk Olasz Ferenc megrendítően valló, az útszéli Krisztusokról készült fotóit is. A huszadik század kortárs magyar festészetében

új és kevésbé ismert hangvétel volt a Korpuszoké. Egyszerre oldott és feszült, expresszív és visszafogott, lírai stílus jellemzi a sorozat képeit. Egyedülálló volt meglepő témaválasztása is.

Elment most ő is, szellemi társai után. Távozásukkal egy évszázad ment el. Annak a küzdelmekkel, harcokkal vívott korszaknak a szellemiségét hagyták ránk, amit a szabadság és bátorság, az ihlet és valóság ötvözetéből kovácsolt példáját alkották.

Nap, homok, tenger